

ANTHONY
DOERR

ROMANAS

NEREGIMOJI
ŠVIESA

2015 m.
PULITZERIO
premiija

Alma littera

1944 metų rugpjūtį istorinį Sen Malo miestą, apsuptą gynybine siena, ryškiausią Smaragdinio kranto Prancūzijoje, Bretanėje, brangakmenį, kone visiškai sunaikino gaisras... Iš 865 pastatų, stovėjusių tarp miesto sienų, liko tik 182, bet ir jie buvo daugiau ar mažiau apgadinti.

Filipas Bekas

Be radijo nebūtume įstengę paimti valdžios ir ja pasinaudoti taip, kaip pasinaudojome.

Jozefas Gebelsas

Nulis

1944 m. rugpjūčio 7

Lapeliai

SUTEMUS JIE PASIPILA iš dangaus. Perlekia pylimus, vartosi virš stogų, plazdena tarpunamių prarajose. *Skubus pranešimas šio miesto gyventojams, sako jie. Nedelsdami pasitraukite į saugią vietą.*

Potvynis kyla. Priešpilis mėnuo kybo mažutis ir geltonas. Ant pakrantės viešbučių stogų į rytus ir parke už jų pustuzinis amerikiečių artilerijos dalinių į pabūklų žiotis kiša padegamuosius sviedinius.

Bombonešiai

JIE PERSKRENDA LAMANŠĄ vidurnaktį. Jų dvylika, jiems duoti dainų pavadinimai: „Svajingumas“, „Prieš audrą“, „Kai yra nuotaika“ , „Mama įdeda į kelią pistoletą“... Žemai apačioje tyvuliuoja jūra, nusėta nesuskaičiuojamais baltų putų ševronais. Ne-trukus šturmanai tolumoje įžiūri palei horizontą nusidriekusias žemas mėnesienos apšviestas salas.

Prancūzija.

Sutraška vidaus telefonas. Lėtai, bemaž tingiai bombonešiai mažina aukštį. Iš įvairiuose pakrantės taškuose dislokuotų ugniaviečių į dangų šauna raudonos gijos. Jų šviesoje išnyra tamsūs paskandintų ar sudegintų laivų griaučiai, vieno nušniotas pirmagalys, kitas tebežioruoja baigdamas degti. Atokiausioje saloje tarp akmenų blaškosi paklaikusios avelės.

Kiekviename bombonešyje lakūnas žiūri pro taikymo iliuminatorių ir skaičiuoja iki dvidešimties. Keturi, penki, šeši, septyni... Jiems siena apjuostas miestas ant granito kyšulio, tolydžio artėjantis, atrodo panašus į sugedusį dantį, juodą ir pavojingą, paskutinį pūlinį, kurį reikia prapjauti.

Mergaitė

MIESTO KAMPUTYJE, aukštame siaurame Voborelio gatvės ketvirtame name, šeštame, viršutiniame aukšte, šešiolikmetė neregė, vardu Mari Lora LeBlank, klūpo šalia žemo stalelio, kurį visą užima maketas. Tai miniatiūrinė miesto, kuriame ji klūpo, kopija: tam tikru masteliu tiksliai atkurti šimtai namų, parduotuvių ir viešbučių, esančių tarp jo sienų. Antai katedra su pramuštu bokštu ir didinga senoji Sen Malo pilis, ir eilių eilės kaminais nusmaigstyta pajūrio vilų. Grakšti medinė prielauka nuvingiuoja iš paplūdimio, vadinamo Molo plažu; lengvas ažūrinis kupolas dengia žuvų turgavietę; mažičiai skveriuokai nutaškuoti smulkučiais suoleliais, ne didesniais už obuolio sėklas.

Mari Lora braukia pirštu per centimetro pločio parapetą, einantį gynybinės sienos viršumi, brėždama aplink visą maketą nelygaus kontūro žvaigždę. Sienos viršuje apčiuopia angą, pro kurią į jūrą nukreiptos keturios šventiniams saljutams skirtos patrankos.

– Olandų bastionas, – kužda ji, o pirštai slenka mažičiais laiptais. – Kordjė gatvė. Žako Kartjė gatvė.

Kambario kertėje stovi du cinkuoti kibirai, sklidinį vandens. Stenkis, kad jie visada būtų pilni, mokė ją prodėdė. Kaip ir trečiame aukšte esanti vonia. Kas žino, kada vanduo vėl prapuls.

Jos pirštai grįžta prie katedros bokšto. Į pietus nuo Dinano vartų. Visą vakarą ji čiupinėja, brauko maketą laukdama prodėdės Etjeno, kuriam priklauso šis namas ir kuris vakar vakare, jai miegant, išėjo iš namų ir dar negrižo. Štai ir vėl vakaras, laikro-

džio rodyklės apsuko dar vieną ratą, visas kvartalas nutilęs, bet jos miegas neima.

Bombonešius ji išgirsta iš už trijų mylių. Vis garsėjantį užesį. Gaudesį kriauklės viduje.

Kai atidaro miegamojo langą, lėktuvų gausmas pasidaro garsesnis. Šiaip vakaras šiurpiai tylus: nei mašinų, nei balsų, nei vežimų tarškėjimo. Nei sirenų. Negirdėti net žingsnių. Ir net kirų klyksmo. Tik už kvartalo ir šešiais aukštais žemiau į miesto sienos papėdę pliuškena potvynio vanduo.

Ir dar kažkas.

Kažkas tyliai šlamena, visai čia pat. Atvėrusi kairę langinę, ji perbraukia per dešinėsios žaliuzės juosteles. Tarp jų įstrigęs popieriaus lapelis.

Prikiša jį prie nosies. Kvepia šviežiu rašalu. Gal ir benzinu. Popierius standus, lauke išbuvęs neilgai.

Mari Lora stovi prie lango vienomis kojineėmis, už nugaros miegamasis, jūrų kriauklėmis apkrauta spinta, akmenukais apdėliotos grindjuostės. Kertėje jos lazdelė, ant lovos guli apvožtas storas romanas Brailio raštu. Lėktuvai gaudžia vis garsiau.

Berniukas

UŽ PENKIŲ GATVIŲ į šiaurę šviesiaplaukį septyniolikos metų vokiečių eilinį Vernerį Pfenigą prižadina silpnas trūkčiojantis zvimbimas. Vos girdimas. Lyg į tolimą lango stiklą besidaužančių musių.

Kur jis? Salsvas, chemikalais atsiduodantis ginklų tepalo, šviežio medžio, sklindančio nuo neseniai sukaltų sviedinių dėžių, kvapas, naftalino smarvė, kurios prisigėrę seni lovų užtiesalai, – jis viešbutyje. Žinoma. „L’hôtel des abeilles“, „Bičių viešbutyje“.

Dar naktis. Dar anksti.

Nuo jūros aidi švilpesys ir bumbsėjimas: zenitinės artilerijos ugnis.

Koridoriumi laiptų link nuskuba zenitininkų jefreitorius.

– Bėkit į rūsį! – šūkteli jis per petį.

Verneris įjungia žibintuvėlį, atklodę susuka, įkiša į maišelį ir nubėga koridoriumi.

Ne taip seniai „Bičių viešbutis“ buvo smagi vieta: skaisčiai mėlynos fasado langinės, austrės ant ledukų kavinėje ir bretonai padavėjai su varlikėmis, už baro blizginantys taures. Svečių paslaugoms buvo dvidešimt vienas kambarys, beveik visi su vaizdu į jūrą, ir židinytės vestibulyje, didumo sulig sunkvežimiu. Savaitgaliais čia gurkšnodavo aperityvą paryžiečiai, prieš juos – retkarčiais užsukdavę aukšti Respublikos asmenys: ministrai, viceministrai, abatai ir admiralai, o dar seniau, ankstesniais šimtmečiais, – saulėje nurudę korsarai: galvažudžiai, plėšikai, jūrų piratai.

Tačiau labai seniai, kai dar nebuvo jokio viešbučio, prieš penketą amžių, čia gyveno turtingas kaperio kapitonas; nustojęs puldinėti laivus, Sen Malo apylinkių ganyklose jis ėmė tyrinėti bites, viską rašydamasis į užrašų knygeles ir valgydamas medų tiesiai iš korių. Ažuoliniuose ornamentuose virš durų sąramos tebežymu išraižytos kamanės; gebenėmis apraizgytas fontanas kieme yra avilio formos. Vernerui labiausiai patinka penkios apiblukusios freskos prašmatniausiuose kambariuose viršuje, kur mėlyname fone skraido kūdikių didumo bitės, didžiuliai tingūs tranai ir darbininkės permatomais sparnais, kur viršum šešiakampės vonios per lubas ropoja devynių pėdų ilgumo motinėle sudėtinėmis akimis ir auksiniais pūkeliais apžėlusiu pilvu.

Per kelias pastarąsias savaites viešbutis virto visiškai kuo kitu – tvirtove. Austrų priešlėktuvinis padalinys užkalė visus langus, apvertė visas lovas. Kareiviai sustiprino duris, laiptus užkrovė artilerijos sviedinių dėžėmis. Viešbučio ketvirtame aukšte, kur stiklinės oranžerijos durys atsiveria tiesiai į sieną, įkurdinta jau pagyvenusi greitašaudė zenitinė patranka, vadinama „aštuoniasdešimt aštuoni“, šaudanti dvidešimt vieno su puse svaro sviediniais devynių mylių atstumu.

Jos didenybė, vadina austrai savo patranką, pastarąją savaitę šie vyrai ją godojo ne menčiau, kaip bitės darbininkės – motinėle. Papenėjo alyva, perdažė vamzdį, ištepė ratus, prie kojų kaip aukas sukrovė smėlio maišus.

Karališkoji *acht acht* („88“), mirtį nešanti monarchė, turinti visus juos apginti.

Verneris lipa į apačią, kai „88“ du kartus iš eilės išsauna. Jis pirmą kartą girdi patranką iš taip arti – garsas, lyg būtų nuplėštas viešbučio viršus. Sverdėdamas jis užsidengia delnais ausis. Sienos sudreba iki pat pamatų, paskui iš apačios iki viršaus.

Verneris girdi, kaip austrai ketvirtame aukšte brazda vėl užtaisydami pabūklą, kaip abu sviediniai žviegdami nulekia virš vandenyno ir drioksteli jau už dviejų trijų mylių. Vienas kareivių, sumoja jis, dainuoja. O gal net ne vienas. Gal visi dainuoja.

Aštuoni „Luftwaffe“ vyrai, kurių nė vienas neišgyvens šios valandos, dainuoja meilės dainą savo karalienei.

Verneris švysteli žibintuvėliu per vestibulį. Didžioji patranka šauna trečią kartą, ir kažkur pažyra stiklai, kaminu nušniokščia suodžių krioklys, o viešbučio sienos nuaidi lyg užgautas varpas. Verneriumi baisu, kad šitas garsas neišmuštų dantų.

Atplėšęs rūsio duris stabteli, akyse tavaruoja.

– Nejaugi? – klausia. – Jie iš tikrųjų ateina?

Bet kas jam gali atsakyti?

Sen Malo

MIESTO GATVĖSE paskutiniai nesievakavę žmonės pabunda stenedami ir dūsausdami. Senmergės, prostitutės, senukai. Delsikai, kolaborantai, netikintieji, girtuokliai. Visų ordinų vienuolės. Vargetos. Užsispyrėliai. Neregiai.

Vieni skuba į slėptuves. Kiti ramina save, jog tai tik pratybos. Treti dvejoja, ką pasiimti: antklodę, maldaknygę ar kortų malką.

Antrasis frontas atidarytas prieš du mėnesius. Išvaduotas Šerbūras, Kanas, taip pat Renas. Pusė vakarų Prancūzijos laisva. Rytuose sovietai atsiėmė Minską, Varšuvoje sukilo Armija Krajova; keli laikraščiai jau įsidrąsino ir pareiškė, kad įvykiai pakrypo kiton pusėn.

Bet ne čia. Ne šioje paskutinėje citadelėje žemyno pakrašty, paskutiniame vokiečių bastione Bretanės pakrantėje.

Čia, kuždasi žmonės, vokiečiai atnaujino du kilometrus tunelių, nusidriekusių po viduramžių sienomis; jie pastatė naujus įtvirtinimus, nutiesė naujus vamzdynus, naujus atsitraukimo kelius, įrengė neregėto sudėtingumo požeminius kompleksus. Anapus upės priešais senamiestį, po pusiasalyje stovinčiu La Cité fortu, neva esantys tvarsliaivos sandėliai, arsenalas, net požeminė ligoninė, bent taip žmonės mano. Ten įtaisytos vėdinimo sistemos, dviejų šimtų tūkstančių litrų vandens talpykla, yra tiesioginis ryšys su Berlynu. Ten prikaišiota apgaulingųjų liepsnosvaidinių minų, sukurtas atsparių ugniaviečių su periskopiniais taikikliais tinklas; sukaupta tiek amunicijos, kad ištisus metus kiekvieną mielą dieną į jūrą galima pleškinti sviedinius.

Čia, kuždasi žmonės, pasiryžę padėti galvą tūkstantis vokiečių. O gal penki tūkstančiai. Ar netgi daugiau.

Sen Malo miestą vanduo supa iš keturių pusių. Su visa Prancūzija jį jungia plonytis siūlelis: kelias pylimu, tada tiltas, smėlio nerija. Pirmiausia mes – mališkiai, sako Sen Malo gyventojai. Po to jau bretonai. Ir tik tu, kas liko, jei liko, – prancūzai.

Artėjančios audros šviesa jo granitą nutvieskia mėlynai. Per didžiausius potvynius jūra įsibrauna į pusrūsius pačiame miesto centre. Per didžiausius atoslūgius virš vandens barkšo šimtai sudužusių laivų griaučių.

Tris tūkstančius metų mažasis kyšulys patirdavo apsiaustį.

Tačiau tokios – niekada.

Močiutė glaudžia prie krūtinės zirziantį vaikelį. Girtas vyras, besišlapinantis skersgatvyje Sen Servano rajono pakrašty už vienos mylios, nuo gyvatvorės nutraukia popieriaus lapelį. *Skubus pranešimas šio miesto gyventojams. Nedelsdami pasitraukite į saugią vietą.*

Tolimesnėse salose žybčioja priešlėktuvinės baterijos, sunkieji vokiečių pabūklai senamiesčio viduje dar kelis kartus paleidžia virš jūros kaukiančius sviedinius, o trys šimtai aštuoniasdešimt prancūzų, įkalintų vienos salelės, esančios už ketvirčio mylios nuo paplūdimio, tvirtovėje, pavadintoje Karališkuoju fortu, susispietę mėnesienos užlietame kieme, žiūri į dangų.

Ketveri okupacijos metai, tad ką dabar atneša artėjantys bombonešiai? Išgelbėjimą? Pražūtį?

Kalena lengvieji ginklai. Niauriai būgnija zenitinė artilerija. Pulkelis balandžių, tupinčių ant katedros bokšto, neria žemyn ir nuplasnoja virš jūros.

Voborelio 4

MARI LORA LEBLANK viena stovi savo miegamajame uostydamas lapelį, kurio negali perskaityti. Kaukia sirenos. Ji užveria langines, vėl užsklendžia langą. Kas sekundę lėktuvai vis artėja, kiekviena sekundė yra prarasta sekundė. Ji turėtų bėgti žemyn. Turėtų pulti į virtuvės kertę, kur pro nedidelį liuką patenkama į pridulkėjusį rūšį, užkrautą pelių apgraužtais pledais ir senovinėmis seniai nedarinėtomis keliondėžėmis.

Tačiau ji grįžta prie staliuko ties lovos kojūgaliu ir atsiklaupia prie maketo.

Jos pirštai vėl nuslysta miestą juosiančia siena, Olandų bastionu, miniatiūriniais jos namo laiptais, vedančiais į apačią. Tikrajame mieste štai pro šitą langą kiekvieną sekmadienį kažkokia moteris purto kilimėlį. Pro šitą langą kažkoks berniukas jai kartą suriko: *Žiūrėk, kur eini, gal akla?*

Išėmose barška langų stiklai. Priešlėktuviniai pabūklai paleidžia dar vieną sviedinių salvę. Žemė dar trupučiuką pasisuka savo ratu.

Po jos pirštais mažylėlė d'Estre gatvytė kerta mažylėlę Voborelio gatvę. Pirštai pasuka į dešinę, liečia pastatų duris. Vienas, du, trys. Keturi. Kiek kartų ji jau šitai darė?

Ketvirtas numeris: aukštas apšiuręs namas, tarsi koks paukščio lizdas, priklausantis jos prodėdei Etjenui. Kur ji gyvena jau ketverius metus. Kur dabar klūpo šeštame aukšte, vieni vienai namuose, o jos linkui atūžia tuzinas amerikiečių bombonešių.

Ji spusteli namo dureles, ir pasistumia slapta sklendelė, iškelianti namuką iš maketo. Jos delne jis maždaug tokio aukštumo kaip tėvo cigarečių pakelis.

Bombonešiai jau taip arti, kad po keliais pradeda drebėti grindys. Koridoriuje tilindžiuoja krištoliniai virš laiptinės kabančio sietyno karuliai. Mari Lora pasuka išimto namuko kamina devyniasdešimčia laipsnių. Tada nustumia tris medinio stogo lenteles ir namelį apverčia.

Į delną įkrinta akmenėlis.

Šaltas. Didumo kaip karvelio kiaušinis. Lašo formos.

Mari Lora vienoj rankoj sugniaužia namuką, kitoj akmenį. Kambario sienos tarsi suplonėja. Pro jas, regis, tuoj įlįs milžiniški pirštai.

– Tėti? – kužda ji.